

УДК 65.012

Т.Г. Мисник, канд. екон. наук, доцент
Полтавська державна аграрна академія
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВ

У статті узагальнено підходи до трактування сутності поняття «фінансова безпека підприємства». Проаналізовано підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства та запропоновано напрями вдосконалення бальної оцінки рівня фінансової безпеки шляхом розширення кола показників.

***Ключові слова:** фінансова безпека підприємства, індикаторний підхід, інтегральна оцінка, ресурсно-функціональний підхід, експрес-аналіз рівня фінансової безпеки.*

Постановка проблеми. Підприємство – основна організаційна одиниця господарювання і основна ланка всієї економіки. На рівні підприємства відбувається створення необхідних людству продуктів, створюються робочі місця, вирішуються питання раціонального використання ресурсів, застосування техніки і технологій, зменшення витрат, розробляється бізнес план, реалізується маркетингова політика. Саме тому доцільно забезпечувати не лише ефективне функціонування підприємства, а і створити механізми для ідентифікації можливих загроз і забезпечення належного рівня фінансової безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансової безпеки підприємства досліджували ряд науковців: І.О. Бланк, О.Д. Василик, П.А. Степанюк, Т.Г. Васильців, Р.С. Пєпахіна, І.Д. Анікіна, А.В. Гукова, Ю.В. Лаврова, І.В. Колос, Л.Г. Шемаєв, О.В. Приказюк, І.В. Чібісова та ін.

Формування цілей статті. Метою статті є узагальнення підходів до визначення поняття «фінансова безпека підприємства», визначення основних методів оцінки рівня фінансової безпеки.

Виклад основного матеріалу. Підприємство можна вважати відкритою системою, яка в процесі господарської діяльності (отримання ресурсів, виробництва продукції або надання послуг, реалізації виробленої продукції та ін.) активно взаємодіє із зовнішнім середовищем. Внутрішнє середовище підприємства тісно пов'язана з його зовнішнім середовищем і в значній мірі залежить від нього, а також від цілей і завдань підприємства. Виходячи з цього, можна стверджувати, що успішна діяльність

підприємств вимагає постійного моніторингу внутрішнього і зовнішнього середовища та виявлення можливих загроз, що можуть вплинути на діяльність суб'єкта господарювання. Основним чинником, що безпосередньо визначає ефективність діяльності підприємства є його фінансова безпека. Існує безліч підходів до трактування даного поняття.

Виходячи з аналізу існуючих підходів до визначення поняття «фінансова безпека підприємства» можна сказати, що фінансова безпека є категорією, яка відображає захищеність суб'єктів господарювання на всіх рівнях. Тобто, це захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності та виявлення загроз і небезпек, що несе в собі внутрішнє середовище суб'єкта господарювання. В цьому випадку фінансова безпека розглядається як міра гармонізації у часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища. Підприємство буде знаходитись у фінансовій безпеці, якщо його фінансово-економічні інтереси гармонізовані з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища – покупців, постачальників, інвесторів, конкурентів, держави і суспільства загалом.

Тобто, фінансова безпека – це такий фінансовий стан, який характеризується збалансованістю фінансових інтересів, достатньою ліквідністю активів, задоволеністю потреб у фінансових ресурсах, високим рівнем фінансової незалежності, ефективним використанням корпоративних ресурсів, захищеністю від внутрішніх і зовнішніх загроз.

1. Визначення поняття «фінансова безпека» в науковій літературі

Автор	Поняття «Фінансова безпека»
1	2
Васильців Т.Г. [8]	Динамічна ознака фінансового стану підприємства, яка відображає його стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до сталого і збалансованого розвитку та захисту своїх фінансових інтересів.
Пєпахін Р.С. [6]	Певний стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується можливістю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам.
Анікіна І.Д., Гукова А.В. [4]	здатність підприємства самостійно розробляти й проводити фінансову стратегію, відповідно до цілей корпоративної стратегії, в умовах невизначеного й конкурентного середовища.

<i>Продовження табл. 1</i>	
1	2
Бланк І.О. [3]	кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, який забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенціальних загроз внутрішнього і зовнішнього характеру, параметри якого визначаються на основі фінансової філософії і створюють необхідні передумови для фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періоді.
Лаврова Ю.В. [9]	система, що забезпечує стабільність важливих фінансових пропорцій розвитку підприємства, які формують захищеність його фінансових інтересів у балансі з фінансовими інтересами його економічних агентів.
Давидюк Т.В. [5]	такий стан, за якого підприємство знаходиться у фінансовій рівновазі, забезпечується стійкість, платоспроможність і його ліквідність в довгостроковому періоді; задовольняє потреби у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення; забезпечує достатню фінансову незалежність та захищеність фінансових інтересів власників підприємства; здатне протистояти наявним небезпекам і загрозам та таким, що виникають, які призводять до фінансового збитку.
Колос І.В. [7]	визначає певний стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитись підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується можливістю підприємства протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам.
Приказюк О.В. [10]	фінансовий стан, який характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів та сталий розвиток всієї фінансової системи.
Чібісова І.В. [12]	складова економічної безпеки підприємства, яка полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до загроз.
Шемаєв Л.Г. [13]	Характеристика суб'єкта господарювання, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище

Існує безліч підходів до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, які різняться між собою набором індикаторів, що використовуються. Набір індикаторів визначається пріоритетністю фінансових інтересів конкретного суб'єкта господарювання та конкретним змістом, що вкладається автором в поняття «фінансова безпека».

Взагалі всі підходи до оцінки рівня фінансової безпеки можна поділити на:

- індикаторний – він передбачає визначення рівня фінансової безпеки на основі розрахунку показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, а саме, оцінку ліквідності та платоспроможності; фінансової стійкості; ділової активності та рентабельності, рівня кредитоспроможності підприємства. Отримані фактичні значення показників порівнюються із встановленими нормативними значеннями та проводять ідентифікацію фінансового стану підприємства. Однак не завжди даний підхід характеризує реальний стан суб'єкта, оскільки не враховується вплив зовнішнього середовища і дані показники доцільно аналізувати в динаміці, що ускладнює процес ідентифікації фінансового стану;

- інтегральна оцінка фінансового стану з використанням моделей оцінки схильності підприємства до банкрутства (модель Альтмана, модель Ліса, метод Таффлера, метод Спрингейта та ін.) та моделей безпосередньої оцінки фінансової безпеки (рейтингова модель, експрес оцінки фінансової безпеки, метод Депаляна та ін.). Даний підхід має ряд переваг до яких відносять: незначна кількість показників, що забезпечує низьку трудомісткість та точність отриманих розрахунків, інформація для розрахунку є доступною. Проте в більшості цих моделей основна увага концентрується на певному факторі, що викликає певні суперечності;

- ресурсно-функціональний – оцінка стану фінансової безпеки проводиться на основі оцінки рівня використання фінансових ресурсів, а також оцінку рівня виконання функцій забезпечення фінансової ефективності діяльності підприємства, його фінансової усталеності і незалежності. Такий підхід є найбільш вживаним, адже фінансова безпека оцінюється на базі сукупного критерію, що визначається з урахуванням усієї діяльності підприємства;

- експрес-аналіз рівня фінансової безпеки підприємства використовують бальну оцінку або метод балів. В основі визначення класу (рівня) безпеки лежать граничні значення показників та їхній рейтинг. Якщо показник має значення вище нормального, то йому присвоюють I клас, нижче нормального, але вище критичного – II клас, нижче

критичного – III клас. Загальна оцінка рівня фінансової безпеки подано у балах. Бали становлять суму добутків рейтингу кожного показника на клас. За даної методики враховуються такі показники: коефіцієнт покриття, коефіцієнт автономії, коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів, коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості. Даний метод є зручним оскільки передбачає розрахунок незначної кількості показників, кожен показник має певні межі при визначенні класу. Однак виходячи з визначення поняття фінансова безпека підприємства необхідно розширити набір показників щоб врахувати всі сторони діяльності підприємства.

Виходячи з встановлених меж для кожного показника доцільно визначити їх рейтингові значення. Показники, що характеризують фінанси суб'єкта господарювання є основними. Тому для даних показників доцільно встановити рейтингове значення на рівні 20; показникам ділової активності – 10; показникам виробництва, управління та економіки доцільно встановити рейтингове значення в 5.

2. Граничні значення показників фінансового стану підприємства для визначення рівня фінансової безпеки

Найменування показника	I клас	II клас	III клас
Фінанси			
Коефіцієнт покриття	більше 2	1-2	менше 1
Коефіцієнт автономії	більше 0,7	0,5-0,7	менше 0,5
Коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів	більше 0,8	0,5-0,8	менше 0,5
Ділова активність			
Коефіцієнт оборотності активів	більше 0,95	0,5-0,95	менше 0,5
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	більше 5,2	2,5-5,2	менше 2,5
Виробництво			
Фондовіддача	більше 1,5	1,0-1,5	менше 1,0
Коефіцієнт зносу основних засобів	менше 0,3	0,3-0,5	більше 0,5
Управління			
Плинність кадрів	до 0,05	0,05-0,1	більше 0,1
Економіка			
Коефіцієнт рентабельності активів	Більше 2,0	1,5-2,0	менше 1,5

Виходячи з встановлених меж для кожного показника доцільно визначити їх рейтингові значення. Показники, що характеризують фінанси суб'єкта господарювання є основними. Тому для даних показників доцільно встановити рейтингове значення на рівні 20; показникам ділової активності – 10; показникам виробництва, управління та економіки доцільно встановити рейтингове значення в 5. Перший клас присвоюється показникам, що мають значення вище нормативного, а третій клас із значенням менше критичного, то може бути розглянута така градація:

перший клас – високий рівень безпеки (100-150 балів);

другий клас – нормальний рівень безпеки (151-200 балів);

третій клас – критичний рівень безпеки (251-300).

Висновок. Таким чином, запропонована методика експрес-оцінки рівня фінансової безпеки дасть змогу врахувати всі сторони діяльності підприємства та спростить практичне застосування. Однак необхідно звернути увагу, що формування повної картини про рівень фінансової безпеки підприємства не можливо не враховувати ті дані, які можна отримати використовуючи ресурсно-функціональний підхід. Тому для об'єктивного аналізу дані методи доцільно поєднувати.

Бібліографічний список: 1. Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – №1 (91). – 2009. – С. 98 – 103. 2. Барановський О.І. Фінансова безпека держави / О.І. Барановський // Фінанси України. – 2006. – № 11. – С. 19–34. 3. Бланк. І.О. Управління фінансовою безпекою підприємств / І.О. Бланк. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 784 с. 4. Гукова А.В. Роль финансовой безопасности предприятия в системе его экономической безопасности [Текст] / А.В. Гукова, И.Д. Аникина // Образование и общество. – 2006. – № 3. – С. 98–102. 5. Давидюк Т.В. Фінансово-економічна безпека або фінансова складова економічної безпеки: епістемологічний підхід / Т.В. Давидюк // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер.: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2013. Вип. 1. – С. 39-52. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/ptmbo_1_6.pdf. 6. Картузов Є.П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти / Є.П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8(134) – С. 172–181. 7. Колос І.В. Звітність як елемент системи управління підприємством // Економічна наука. – 2006. – № 1. – С. 26-31.

8. Кругляк С.О. Фінансова стійкість в системі фінансової безпеки підприємства / С.О. Кругляк, О.А. Сметанюк // Економічний простір. – 2014. – № 85. – С. 187–196. 9. Лаврова Ю.В. Фінансова безпека підприємства: класифікація загроз / Ю.В. Лаврова: Економічний аналіз. – 2011. – № 9, Ч 2. – С. 274-277. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : // archive.nbuv.gov.ua/portal](http://archive.nbuv.gov.ua/portal) 10. Приказюк О.В. Прибуток у формуванні фінансової безпеки аграрного підприємства: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / О.В. Приказюк. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2009. – 20 с. 11. Стріжко К.В. Сучасні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / К.В. Стріжко, А.М. Вергун // Ефективна економіка. – 2015. – № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4142> 12. Чібисова І.В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / І.В. Чібисова, Я.М. Івашена // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2011_31/Chibis.pdf. 13. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. економ. наук: спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / Л.Г.Шемаєва. – Київ, 2010. – 44 с.

Т.Г. Мыслик Теоретико-методические основы экономической безопасности предприятия. В статье обобщены подходы к трактовке сущности понятия «финансовая безопасность предприятия». Проанализированы подходы к оценке уровня финансовой безопасности предприятия и предложены направления совершенствования балльной оценки уровня финансовой безопасности путем расширения круга показателей.

Ключевые слова: финансовая безопасность предприятия, индикаторный подход, интегральная оценка, ресурсно-функциональный подход, экспресс-анализ уровня финансовой безопасности.

T.G. Mysnik Teoretiko-methodical bases of economic safety of the enterprise. The concept of “financial safety of an enterprise” is relatively new. Taking this fact into consideration, there is no unique approach to the interpretation of this concept. Different scientists consider this concept from different points of view. This is due to the fact that for each industry and each entity there are different parameters that are the key positions to their economic activity. Besides, each farming entity in the process of its activity is faced with

different dangers and threats, and for each of them they are different and have different degrees of influence and different consequences. However, it is common for all interpretations that financial security of an enterprise should determine the company's security against environmental influences as well as the ability to quickly resolve various threats or adapt to existing conditions that do not negatively affect its activity and identify and eliminate the weaknesses that exist in the internal environment of the organization.

Many scientists were occupied with the problem of assessing the level of financial security. Based on the content of the concept “financial security of an enterprise” various assessments of the level of financial security are carried out and, accordingly, different approaches have their own set of indices. By grouping all approaches it can be determined that an assessment of financial security level is carried out using the indicator approach, integral assessment, resource and functional approach and express analysis of financial security level. All approaches have their own advantages and disadvantages. Therefore, there was a need for their study and development of directions for improving one of the approaches. For rapid diagnosis of financial security level the express analysis by mark method is most commonly used. Therefore, it is proposed to expand the list of indicators used in this method with a number of indicators in order to take into account all aspects of the enterprise' activity more fully. However, in order to conduct deeper analyses it is advisable to combine different techniques that will take into account the external factors and show the state of the internal environment of the entity.

Key words: financial security of the enterprise, indicator approach, integral evaluation, resource-functional approach, express analysis of the level of financial security.

Стаття надійшла до редакції: 09.05.2017 р